

Бойчук Олег Ігорович,
аспірант Приватного вищого
навчального закладу «Європейський
університет»

ПРИЧИНИ, ЩО ОБМЕЖУЮТЬ СВОБОДУ ДОГОВОРУ

Свобода договору є фундаментальним принципом вітчизняного договірної права, який дає можливість сторонам самостійно вирішувати, чи укласти договір, обирати його умови та контрагентів, цей принцип базується на ідеї, що кожна особа повинна мати право вільно розпоряджатися своїми правами та обов'язками.

Забезпечення балансу між інтересами сторін договору та суспільні інтереси суспільства, держава встановлює певні обмеження свободи договору, вони мають на меті захистити слабші сторони, забезпечити прозорість і справедливість договорів, запобігти зловживанням і підтримувати правопорядок та моральні норми.

Як зазначає Васильєв В. В сутність свободи договору, у якій знаходиться відображення обсяг правових можливостей суб'єктів цивільного права щодо договірної саморегулювання цивільних відносин, визначається правовою природою кількох відповідних елементів, зокрема правової свободи і договору. Ми погоджуємо з даним твердженням [1, с. 20].

Обмеження свободи договору необхідно розглядати у двох ракурсах: 1) установлення меж свободи договору законом і в такий спосіб обмеження обсягу цієї свободи; 2) подальше звуження такої свободи шляхом установлення на рівні закону юридичних моделей індивідуального обмеження свободи договору.

Ураховуючи викладене вище, цілком закономірно постає питання мети обмеження договірної саморегулювання цивільних відносин. Із цього приводу Д.А. Євдокимов прямо зазначає, що обмеження свободи договору, як правило, запроваджуються в інтересах суспільства, економічно слабшої сторони договору або кредитора [2, с. 53]. При цьому Є.О. Мічурін і А.М. Денисова вказують, що інститут обмежень покликаний охороняти права та інтереси фізичних осіб [3,

с. 117; 15, с. 54], а у більш широкому розумінні – суб'єктів цивільного права.

Прикладом нормативного обмеження свободи договору виступає встановлена частиною другою статті 829 ЦК України заборона юридичній особі, яка здійснює підприємницьку діяльність, передавати річ у безоплатне користування особі, яка є її засновником, учасником, керівником, членом її органу управління або контролю.

Фактично ця заборона унеможливує використання договору позички окресленим суб'єктивним складом осіб. На переконання О.В. Ночовкіної, така заборона виступає запобіжним заходом у разі впливу засновників, учасників чи інших з указаних осіб на порядок формування волі юридичної особи [4, с. 78]. Тобто у силу існування конфлікту інтересів між юридичною особою, основною метою якої є здійснення підприємницької діяльності, а також відповідними суб'єктами, які прагнуть отримати відповідне майно у безоплатне користування, закон забезпечує інтереси юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності і створює умови для належного виконання нею своїх функцій.

Також прикладом обмеження договірних саморегулювання цивільних відносин виступає частина третя статті 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [5] якою чітко визначено механізми інвестування та фінансування будівництва об'єктів житлового будівництва, які передбачають здійснення такої діяльності через фонди фінансування будівництва, фонди операцій із нерухомістю, інститути спільного інвестування, а також шляхом емісії цільових корпоративних облігацій. Із цього обмеження слідує й обмеження видів договорів, що можуть оформляти відповідні відносини. І хоча, як вірно зазначає Д.С. Спесівцев, унеможливити використання альтернативних юридичних схем інвестування можна лише під загрозою нікчемності відповідних правочинів [6, с. 179], наслідком установленого зазначеною нормою обмеження це звуження кола договірних конструкцій.

Ще одним прикладом обмеження договірних саморегулювання цивільних відносин виступає частина третя статті 604 ЦК України, яка забороняє новацію щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю та про сплату аліментів, що пов'язується із забезпеченням інтересів потерпілого.

У сучасних наукових публікаціях наголошується, що формулювання свободи договору відповідають європейському підходу забезпечення максимальної свободи та застосуванню виключно правомірних та пропорційних обмежень із гарантуванням справедливості та недискримінації, забезпечення захисту інтересів слабших контрагентів (споживачів) та балансу публічних і приватних інтересів. Межами свободи договору є передбачені законодавством правові, обґрунтовані, справедливі та пропорційні рамки, які обмежують свободу дій учасників договірних відносин задля гарантування балансу публічних та приватних інтересів [7].

До *першої групи причин*, що обмежують свободу договору, віднесено захист суспільного інтересу та правопорядку, зокрема запобігання незаконним діям (договори, які не можуть укладатися для досягнення незаконної мети).

В *другу групу* виділено причини, які обмежують свободу договору, віднесено захист слабших сторін у договірних відносинах, зокрема, це трудові договори, зокрема закони про працю включають обов'язкові норми щодо мінімальної заробітної плати, безпечних умов праці, тривалості робочого часу тощо.

До *третьої групи*, ми віднесли економічні фактори, які обмежують свободу договору: антимонопольне регулювання (антимонопольні закони забороняють договори, що можуть призвести до монополізації ринку, наприклад, картельні угоди між великими компаніями для встановлення високих цін або розподілу ринків. Це обмежує свободу договору, але дозволяє зберігати конкурентне середовище та захищати споживачів від штучного підвищення цін).

Отож, до *четвертої групи*, віднесли причини, які обмежують свободу договору: етичні та моральні фактори

Захист моральних норм є важливим аспектом законодавства в Україні. Закони запобігають укладенню договорів, які суперечать загальноприйнятим моральним принципам і нормам суспільства.

Наостанок, до *п'ятої групи причин*, відносимо принцип захисту правопорядку, які обмежують свободу договору

Обмеження свободи договору є необхідним інструментом для забезпечення балансу між інтересами сторін договору, захисту суспільного блага та дотримання законності. Важливо, щоб ці обмеження були обґрунтованими, пропорційними та спрямованими на досягнення легітимної мети.

Список використаних джерел

1. Васильєв В. В. Мета і способи обмеження договірного саморегулювання цивільних відносин. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2021 № 54 том 2 с.20-24 URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc54/part_2/5.pdf.

2. Євдокимов Д. Свобода договору та її обмеження в цивільному праві України. Юридичний журнал. 2008. № 5(71). С. 52–55.

3. Мічурін Є. Місце обмежень майнових прав фізичних осіб у системі цивільного права України. Право України. 2007. № 10. С. 114–117.

4. Ночовкіна О.В. Договір позички за цивільним кодексом України : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 212 с.

5. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.

6. Спесівцев Д.С. Фонд фінансування будівництва: основні проблеми охорони й захисту прав та інтересів довіритель. Вісник НТУУ «КПІ». Серія «Політологія. Соціологія. Право». 2021. № 1 49). С. 176–181.

7. Менджул М.В. Свобода договору та її межі: відповідальність цивільного законодавства України європейським підходам. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. Вип. 69. С. 114–117.

Бреус Анастасія Юрїївна,

студент навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Кришевич О. В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ

Сьогодні торгівля людьми є однією з найбільш поширених форм рабства. Саме так вчені німецького інституту прав людини П. Фольмар-Отто, Х. Рабе визначають торгівлю людьми. Це